

УДК 811.161.2'373.21

[https://doi.org/10.17721/um/51\(2021\).61-74](https://doi.org/10.17721/um/51(2021).61-74)

Юлія Браїлко, канд. філол. наук, доц.
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка, Полтава
<https://orcid.org/0000-0001-5203-7479>

ТРАНСОНІМІЗАЦІЯ ТОПОНІМА ЧОРНОБИЛЬ В УКРАЇНСЬКОМУ ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Проаналізовано явище трансонімізації топоніма Чорнобиль в українському узусі та поетичному дискурсі. Доведено, що від нього за традиційною метонімічною моделлю “місце [місто] події → подія” утворений омонімічний хрононім, зокрема такий його різновид, як катастрофонім чи – вужче – екситіонім (найменування катастрофи світового масштабу). Наголошено, що дослідники семантико-асоціативного розвитку оніма Чорнобиль не простежили явища трансонімізації.

Установлено, що в українському поетичному дискурсі функціонують як топонім Чорнобиль, так і утворений унаслідок трансонімізації однойменний хрононім, простежено особливості їхньої парадигматики. Виявлено випадок подальшої трансонімізації катастрофоніма, від якого утворено відповідний зоонім.

Ключові слова: трансонімізація, онім, топонім, хрононім, катастрофонім, екситіонім, Чорнобиль, поетичний дискурс.

Явище трансонімізації дослідники цілком слушно називають ономастичною універсалією, оскільки воно властиве багатьом мовам [Яковенко : 6]. Трансонімізаційні процеси вивчали такі лінгвісти, як О. Карпенко, Ю. Карпенко, Г. Лукаш, В. Неклесова, Є. Отін, М. Торчинський, Т. Чуб, М. Яковенко й ін.

Трансформаційний потенціал онімів зумовлений передусім розширенням семантичного обсягу, рухом від полісемії до омонімії [Неклесова : 140], у його основі перебуває метафора або метонімія [Яковенко : 7]. Український поетичний дискурс засвідчує частотні випадки переходу онімів в інший розряд, наприклад: *Полтава* (ойконім) → *Полтава* (хрононім, катастрофонім); *Крути* (станціонім) → *Крути* (хрононім, катастрофонім):

*Був дух його (Богдана) біля Полтави, / Де кров чорніла, як ропа.
/ Під Крутами шукав він слави / І смерті – в куренях УПА; Очі
твої вже сіль прожерла, / Бо маєш Полтаву, Базар і Крути,
/ Може, справді ти ще не вмерла, / Якщо жадаси мене почути*
(Д. Павличко).

Актуальність статті пов'язана з недостатністю вивчення впливу трансонімізації на створення художньої образності. Крім того, цікавим видається простеження органічного зв'язку поетичного дискурсу з узуальними тенденціями переходу онімів в інші розряди. "Цілком закономірно, що трансонімізація, яка інтенсивно відбувається у мові, відбилася в художньому мовленні. У рамках літературного твору вона перетворюється в ефективний засіб поетики", – пише Т. Чуб [Чуб : 122].

Мета розвідки – з'ясувати особливості процесу трансонімізації топонімів в узуальному вжитку й дослідити його в українському поетичному мовленні на прикладі власної назви *Чорнобиль*.

"Часто завдяки ЗМІ відбувається зміщення, розмивання меж онімних полів (сфер співвіднесеності імен), руйнування узвичаєної ієрархії власних назв, – зазначає М. Торчинський. – Імена з одних систем через метонімічні зв'язки підсистем потрапляють в інші (так, власні назви *Хіросіма, Нагасаки, Чорнобиль* ідентифікують і міста, і катастрофи, пов'язані з ядерними вибухами)" [Торчинський 2009 : 88]. І тут постає проблема визначення лексичного статусу та місця в онімній системі власної назви *Чорнобиль*, уживаної на позначення катастрофи.

Ю. Карпенко з оперттям на дослідження психолінгвістів указує, що внаслідок трансонімізації реалізується перехідний тип між полісемією та омонімією, коли, з одного боку, "слова перестають бути виразниками семем одного слова", тобто полісемія перестає існувати, "але омонімія ще не реалізується, тобто мотиваційні відношення твірного й похідного слова ще не втрачаються" [Карпенко 1990 : 36]. Учений доводить, що трансонімізація й онімізація "становлять собою найпоширеніші, масові різновиди застосування лексико-семантичного способу словотвору", унаслідок якого виникають нові назви [Карпенко 1990 : 36]. Р. Абрамов пояснює динаміку руху власних назв "з одного

класу слів в інший <...> не чим іншим як перенесенням – способом вираження пов'язаних одна з іншою властивостей, тобто назва однієї властивості, яка постійно виступає спільно з іншою, переноситься на іншу” [Абрамов : 19].

Не зовсім аргументованим видається твердження Г. Лукаш про набуття топонімом *Чорнобиль* (пряме значення – “мертве місто в Україні” [Лукаш : 254]) узуальних інтерлінгвальних конотацій: “1. Трагедія, катастрофа, лихо. 2. Екологічна катастрофа. 3. Аварії, пов'язані з атомною енергетикою” [Лукаш : 254]. На нашу думку, варто акцентувати на іншому: появі внаслідок трансонімізації нової онімної одиниці, зокрема однойменного катастрофоніма (різновиду хрононіма).

Нам імпонують погляди С. Реммера, О. Карпенко, Р. Абрамова, які, по-перше, розмежовують топонім *Чорнобиль* і відповідний катастрофонім, по-друге, не розглядають останній у рамках топонімії, а вважають його відтопонімним різновидом хрононімів [Реммер : 14], оскільки “денотати катастрофонімів можуть номінуватися і як події, а не тільки як фізичні явища” [Торчинський 2008 : 270]. Ідеться про те, що “топонім за формою (просторове позначення) стає хрононімом за змістом (темпоральне позначення)” [Карпенко 2006 : 175]. Р. Абрамов цілком слушно вважає відповідну топонімно-хрононімну пару (“*Чорнобиль* «місто в Україні» і *Чорнобиль* «назва, на позначення подій 1986 року»”) міжонімними омонімами [Абрамов : 20]. За висновком О. Карпенко, лінійні хрононіми-назви найістотніших, наймасштабніших подій часто походять саме від топонімів, оскільки для мовців вагоме значення має відповідне місце [Карпенко 2010 : 119–120]. Перегукуються з наведеними вище поглядами вчених думки В. Неклесової, яка аналізує перехід топоніма *Чорнобиль* у хрононім, застосовуючи теорію ментальних просторів [Неклесова : 143].

М. Торчинський, уналежнюючи катастрофоніми до розряду хрононімів як різновиду ідеонімів [Торчинський 2008 : 551], класифікує їх на дві великі групи – натурал- і техно-катастрофоніми [Торчинський 2008 : 270]. Таке кваліфікування видається доволі суперечливим: екситіонім (тобто найменування

катастрофи світового масштабу) *Чорнобиль*, ужитий у значенні “Чорнобильська трагедія”, недоречно, на наш погляд, ототожнювати з власними назвами денотатів розумової, ідеологічної та художньої сфер людської діяльності [Торчинський 2008 : 437]. Загалом уключення всіх хрононімів до ідеонімів не враховує строкатого складу перших.

Онім *Чорнобиль*, що називає техногенну катастрофу світового масштабу, належить, безперечно, до техно-катастрофонімів, зокрема екситіонімів. Звісно, він має безпосередній зв'язок із топонімом, денотатом якого є місце аварії, проте вже давно функціює як окрема мовна одиниця з особливим значенням. “Саме техно-катастрофоніми з'являються зрідка, як, наприклад, *Чорнобиль*, – зазначає О. Карпенко. – Загальновідомою є назва *Хіросіма*, причому не як топонім, велике місто в Японії, а як хрононім, бо там уперше не на спеціальний полігон, а на живих людей американці скинули атомну бомбу. *Нагасакі* – теж японське місто, на яке було незабаром скинуто другу бомбу, але як хрононім ця назва вживається не так часто, бо це вже друга подія, трагічність якої затьмарюється жахом *Хіросіми*” [Карпенко 2010 : 117].

Вивчаючи семантико-асоціативний розвиток номінації *Чорнобиль* у мові української поезії другої половини 80-х рр. XX ст. – початку XXI ст., дослідники залишили поза увагою трансонімізаційні процеси. Г. Сюта, аналізуючи семантичну динаміку відповідного топоніма, простежила “процес вербалізації семантично-асоціативних моделей *Чорнобиль* – аварія, *Чорнобиль* – зона, *Чорнобиль* – біль, лихо, трагедія, *Чорнобиль* – лихо, смерть, що експлікують формування відповідної константи сучасної мовної свідомості” [Сюта : 49]. Не зважила на існування окремого хрононіма *Чорнобиль* і І. Гоцинець – дослідниця асоціативно-семантичного поля “Чорнобиль” у художньому дискурсі. Вона помітила, що “в українській літературній мові кінця XX ст. спостережено істотне розширення семантичного ареалу” відповідної номінації, що “набула статусу константи сучасної української мовно-поетичної свідомості, репрезентованої у різновекторних асоціативно-образних зв'язках” [Гоци-

нець : 18]. Водночас І. Гоцинець зафіксувала різноплановість “способів концептуалізації смислового наповнення” відповідної власної назви: назва міста, назва-асоціатив техногенної катастрофи; назва-асоціатив трагічних подій в асоціативно-образному ряді із домінантною семою ‘біда, тривога’; метафорична назва мешканців міста; назва-асоціатив України, метонімія, утворена за моделлю “країна – місто” [Гоцинець : 14]. Серед ойконімів розглядає назву *Чорнобиль* також Г. Панчук, зазначаючи, що в поезії О. Пахльовської він “виступає синонімом трагедії українського народу” [Панчук : 140].

За нашими спостереженнями, український поетичний дискурс фіксує як топонім (ойконім) *Чорнобиль*, так і утворений унаслідок трансонімізації однойменний хрононім (катастрофонім, екситонім). Поява топоніма *Чорнобиль* у поетичних текстах зумовлена катастрофою на Чорнобильській АЕС: його вжиток супроводжуваний відповідними змістовими прирошеннями, зокрема такими значеннями:

– ‘місце аварії, небезпеки’: *На вокзали, в лікарні, у безвість... / Із Чорнобиля. З Прип’яті. Звідки?.. / Розтривожено вуликів безліч – / невидимого стишени свідки; ... Певне, хлопці – з машини й в машину!.. / А Київ довкола в фонтанах хлюпоче. / А їм – на Чорнобиль дорога полинна* (С. Йовенко); *Вибух стався вночі, а на ранок, о восьмій, / дружина повезла його саме в Чорнобиль* (С. Бондаренко); *Пролітаючи над Чорнобилем, / винозорий янгол / підніс до вуст / свою задумливу сурму / й заціпенів від жаху* (В. Кордун);

– ‘безлюдне / покинуте місто’: *Недавно в Чорнобилі дикий кабан / переходив вулицю біля аптеки. / Людей нема, а яблуні цвітуть. / І мертва річка зблискує, як ртуть; Летить лелека над Чорнобилем, / нікому діток не несе* (Л. Костенко); *Але казки залишили Чорнобиль. / І дерево людства щедро обліта / листками золотої проби* (І. Жиленко);

– ‘зона відчуження / лиха’, яке розширює локативні межі топоніма: *Рушаєм: я в Чорнобиль, / ти – в Париж, / поєднані єдиним небозводом. / Там, в зоні, й в смерті спокою нема: / горять ліси, хати і кладовища...; Коли ж і вірші виходять на суд –*

/ втомленим зоною людям – відозва. / А із **Чорнобиля** / гірко несуть / серцю записку: / СПАСИБІ – ЗА СЛЪОЗИ!.. (С. Йовенко); **Чорнобиль**. Зона. Двадцять перший вік (Л. Костенко); На **Чорнобиль** журавлі летіли, / З вирію вертались навесні. / Як сніжниця, попелище біле / Розвівалось в рідній стороні. / Там згоріли гнізда і гніздечка, / Поржавіла хвоя і трава (Д. Павличко); Тепер тут зона, а була земля. / Тут був чорнозем, а тепер – **Чорнобиль** (О. Пахльовська);

– ‘радіація’: В **Чорнобилі** кульбаби ще цвітуть, / у Прип’яті – кульбаби посивілі. / Проміння тут прострілює навиліт, / й гортані труту невидиму п’ють (С. Йовенко); Поборов ти (Микита Кожум’яка) проклятого Змія, / а тепер поможи, побори / отого, що з **Чорнобиля** віє, / додає нам біди і жури (В. Базилевський); як хмара / пішла на нас із **Чорнобиля** / казали не можна сидіти надворі (В. Кордун); і своя у нас слава й неслава, / І своя **під Чорнобилем** / в стронці чахне трава (Н. Баклай);

– ‘життя’, ‘смерть’: У **Чорнобилі** вишині цвітуть, / У Опаничах білється хата... / Хто вертає на хресну путь – / не боїться вмирати (С. Йовенко).

Увиразнюючи конотативне значення трагедії, поети надають топоніму **Чорнобиль** персоніфікований вимір: Те світло не зна ні кордонів, ані заборон. / Воно проникає під кітель, і шкіру, і попіл / І важко іде в споночілий від горя **Чорнобиль** (Б. Олійник); Та **Чорнобиль** вічно берегтиме / хрест своєї чорної біди; Спить **Чорнобиль**, приспаний олжею, / Як в гіпнозі: велено – і спить (І. Гнатюк). Зауважимо, що антропонімною метафоризації подеколи зазнає також катастрофонім **Чорнобиль**: **Чорнобиль** / молодикові гнота вкрутив, / накрив середину Європи тінню... (М. Самійленко); Та я в очі твої незмигну, / Незнищимо, катюго, дивлюсь (І. Драч. “**Чорнобилю**”).

Релігійне світосприйняття зумовлює дві протилежні тенденції – до сакралізації ойконіма **Чорнобиль** через метафоричний асоціативний зв’язок з Ісусом Христом (Господи, прости: / Четвертий рік розіпнутий **Чорнобиль** / Ніяк не може захисту знайти (І. Гнатюк)) і до його демонізації через застосування історичної алюзії (І, наче печеніг, на Прип’яті **Чорнобиль** / н’є

українську кров із черепа Христа... (Є. Гуцало)) або ототожнення з пеклом (*Спокуту свою попри сонмища душ / Поніс у розверзнуте пекло – в Чорнобиль* (Р. Лубківський)). Асоціативний зв'язок із пеклом простежуємо також в омонімічного катастрофоніма: – *О Боже Великий... мій Боже... мій Боже... / Дай певність на радість, умнож наші сили, / аби підняли ми обпалені крила, / Щоб швидше минувся час лиха й випроби, / щоб змився дощами пекельний Чорнобиль...* (П. Мовчан)).

У поетичному дискурсі знайшла часте відображення й узуальна трансонімізація топоніма *Чорнобиль*, здійснена на основі утрадиційненої метонімічної формули “місце [місто] події → → подія”: *Був і Чорнобиль, і парад, / Фанфари й лементи – навзаєм* (І. Гнатюк); *Була в нас колись страшна катастрофа: / Чорнобиль!* (Н. Дичка). У художніх текстах виразно оприявлено часову семантику катастрофоніма *Чорнобиль* за допомогою різних засобів, насамперед: а) темпоральних прийменників зі значенням передчасу й післячасу: *боже, як і до Чорнобиля, – / темний безум життя в темних водах гойда комиші* (В. Базилевський); *Молоді лелечата, / що вилупились і чудом вижили / після Чорнобиля, / знають набагато більше, / ніж їхні прародичі* (Н. Дичка); б) зіставлення з темпоральною лексемою: *Ми – доба, а її подоба – / Це Чорнобиль. Ми в ньому винні* (Р. Лубківський). І. Драч, удаючись до поетичних узагальнень, у вірші “Чорнобилю” значно розширює часові рамки семантики цього оніма – від 1933 до дати написання вірша: *Ти деєь родом із тридцять третього, / Ти прицільно ламав мій хребет / <...> / Я тебе таки перечорнобилю, / Передивлюсь і передую – / Я твоєму проклятому шнобелю / Ще засвічу полин-зорю!..*

Природно, що аналізований катастрофонім виявляє стійкий асоціативний зв'язок зі смертю, як-от: *<...> нам “правдівська” стаття / Подарувала дві гвоздики. / Не три, як лічило б, а дві (гвоздики): / Зловісний натяк на Чорнобиль <...>; <...> Господи, не дай же, щоб Чорнобиль / Всіх живущих смертю покарав!; А дуб усох. Чорнобиль, мов сірому, / Приніс у жертву долі і його* (І. Гнатюк); *Всі, хто живі й Чорнобилем не вбиті, / Не спалені в реакторі тривог, – / на коні, хлопці!* (Є. Гуцало).

Традиційними для поетичного вжитку катастрофоніма *Чорнобиль* є актуалізація сем, які засвідчують близькість референта власної назви з відповідними природними стихіями: 'вогонь' (*Уже давно танцюємо над прірвою, / Де гиблий знак Чорнобиля горить* (Б. Олійник)), 'вітер' (*Байдуже хто ти – раб чи президент. – / Убивчий стронцій вибору не робить. – / Смертельним смерчем зробиться Чорнобиль, / Красу життя руйнуючи ущент; По цілій землі Чорнобиль / Розвіяв його (цезій), як прах* (І. Гнатюк); *І тільки страшно думати – Чорнобиль. Мов чорним вітром душу обпече* (О. Пахльовська)).

Хрононім *Чорнобиль* виявляє також значення масштабного лиха – всеукраїнського (*накрив мою землю Чорнобиль* (В. Базилевський)) або світового (*Чорнобиль* (обернули) – *в страх планетного похову* (Д. Павличко)). Із метою посилення іронії О. Ірванець зменшує масштаби катастрофи, застосовуючи літо-ту: *Нам не стане на заваді / Вибух ядерний в Неваді, / Бо у нас Чорнобиль є – / Хоч маленьке, та своє!...*

Часто екситіонім *Чорнобиль* ужито в контексті з іншими катастрофонімами, які об'єднуються значенням 'ядерний вибух' і маркують події, що істотно вплинули / впливають на розвиток людства: *Ще не ввижавсь тоді Чорнобиль нам, / та в лейкоміях – луни Хіросіми* (С. Йовенко); *Нам не допоможе Хіросіма й Чорнобиль, / Бо в наших серцях вже немає небес* (Д. Павличко); *Потім, як усі ми, / почула раптом дзвони Хіросіми. / А потім дзвін Чорнобиля. І зону. / І серце дзвону в попелі руїн. / І Фукусіму, де вже й не до дзвону. / Який він буде, наш наступний дзвін?!* (Л. Костенко).

Символізація катастрофоніма *Чорнобиль* стає поштовхом до його деонімізації, яка, проте, остаточно не завершена й виявляється зазвичай через плюральну, рідше сингулярну форму та орфографічно: *Всього було на нашій Україні, / Але таких чорнобилів, як нині, / Ще не було, Богдане, іспокон* (Б. Олійник); *Ми у любові молимося за них, / За всі людські чорнобилі і скверни; Давно, мов зірвана печать, / Мораль утратила значимість, і на путі несповідимій / Німі чорнобилі кричать; Поставлю не букетика – хреста, / Нехай той хрест в красу перероста. / Бо*

*після всіх чорнобилів мені / Ніякі вже нукліди не страшні
(І. Гнатюк); мабуть ніхто / ніяка сила / не зможе зупинити / цей
вселюдський порив / до самознищення: / і хіросіми й нагасакі / й
чорнобиля / для нас не досить – / нам хочеться іще чогось та-
кого / щоб аж зойкнув Бог (В. Кордун).*

У поезії І. Драча “Чорнобиль по-міланськи” засвідчуємо процес іншої трансонімізації: катастрофонім *Чорнобиль* → зоонім *Чорнобиль*, супроводжений експлікацією внутрішньої форми слова: *Радіація в сизій капусті, / У цвітній, у петрушці, у морк-
ві... / <...> / Чорно-білий бичок звівсь на ноги – / Назвали його
Чорнобилем*. Помітний рух цього катастрофоніма й у напрямках до прагматонімії (зокрема Є. Гуцало застосовує емоційно-експресивне зіставлення *Крематорій нації – Чорнобиль..*, підсилюючи його сполукою *покійниці Вкраїна*) та ідеонімії (*Духовний Чорнобиль* давно вже почався, а ми іще тільки його бої-мось (Л. Костенко)).

Поетичне мовлення тяжіє до ступінчастого індивідуально-авторського розгортання семантики оніма *Чорнобиль*, супроводжуваної обов’язковою сакралізацією чи, навпаки, демонізацією його референта. Наприклад, у вірші Б. Олійника “Зустріч з Архистратигом” відбувається рух власної назви із хрононімною зони у сферу прагматонімії, а далі – міфонімії: *Та ще й Чорнобиль всунули під стріху / А він, як змій, прокра-
вся до грудей... У поезії В. Кордуна “Плач по землі поліській”* відбито процес поступової трансонімізації *ойконім* → *катастрофонім*. Тут топонімне значення експліковане лексемою *місто*, а хрононімне створене насамперед завдяки сакралізації. Ще з часу аварії на Чорнобильській АЕС помічено паралелі між цією подією та біблійним пророцтвом: *“І засурмив третій Ангел, і велика зоря спала з неба, палаючи, як смоло-
скип. І спала вона на третину річок та на водні джерела. А ймення зорі тій Полин. І стала третина води, як полин,
і багато з людей повмирали з води, бо згрікла вона...”* (Об’явлення св. Іоанна Богослова. 8: 10–11). Відсилає до Святого Письма й В. Кордун, актуалізуючи лексеми *чорнобиль* (полин), *Апокаліпсис*, *Сьома Печать*, *янгел*, *Страшний Суд*:

*Чорнобиль-чорнобиль,
древнє невітшине місто,
чому тобі так роковано:
стати брамою
в Апокаліпсис?*

*Чорнобиль-чорнобиль,
ти один на землі,
а ще другий такий же
гряде у хмарах.*

*Чорнобиль-чорнобиль,
чи не ти та Сьома Печать,
яку янгол має зламати
перед Страшним Судом?*

*Чорнобиль-чорнобиль,
хай тебе Прип'ять змие
і знесе у незвідане море,
де немає межі
між водою і небом.*

*Чорнобиль-чорнобиль,
хай тебе люди забудуть,
зарости назад полином,
і я в твоїй серцевині
заросту полином
непроглядним.*

У В. Кордуна екситіонім *Чорнобиль* має два референти – один пов'язаний із земним буттям, а інший – із небесним (*ти один на землі / ще другий такий же / гряде у хмарах*). Л. Костенко також надає цій власній назві кількісної характеристики: створений поеткою образ *Чорнобиль-2* з однойменної поезії постає як ще одна вселенська катастрофа, уособлення згубної сили “цивілізації, яка породила антицивілізаційний ефект *Чорнобиля*” [Філат: 168]: *Лиш мілітарним привидом епохи / “Чорнобиль-2” над лісом проплива. / <...> / Вже навіть ржавим залишком локацій / він може думать тільки про війну. / Не*

ясні зорі і не тихі води. / На всі ліси нікого і ніде. / А він стоїть.
Він цар Антиприроди. / І на вітрах антенами гуде.

Своєрідно обіграє омофони *Чорнобиль* і *чорнобиль*, топонім-но-хрононімну омоніміїність Д. Павличко у вірші “Чорнобиль – місто чи трава...”, маркуючи це відповідними лексемами – *місто, трава; місто, катастрофа*: *Чорнобиль – місто* чи *трава*, / *Чи смерть, чи лиш пересторога?* / *Душе, допоки ти жива*, / *В собі шукай і правди, й Бога!* / *Ти знаєш добре – звідкіля* / *Прийшла ця темна катастрофа*. Наслідком такої поетичної гри із семантикою стає послідовне набуття назвою *Чорнобиль* ознак хрононіма, також прагматонімного та символічного значень, контамінованих у слові *хрест*, та оронімного й символічного, утілених у біблійзмі *Голгофа*: *Чорнобиль – це твоя земля*, / *Твій хрест важкий, твоя Голгофа*.

Зауважимо, що релігійне світобачення відбилось й у наданні катастрофоніму *Чорнобиль* значення покарання за гріх, наприклад: *І Божий гнів Чорнобилем своїм* / *Впаде на нас, розверзнутий громово*; *Як Божий гнів, Чорнобиль* / *Тяжіє над усім* (І. Гнатюк).

Отже, на прикладі оніма *Чорнобиль* можемо спостерігати зв'язки поетичного дискурсу з узуальними тенденціями трансонімізації та специфіку індивідуально-авторського підходу до творення нових власних назв таким шляхом. Перспективу дослідження вбачаємо у вивченні процесів трансонімізації інших власних назв у художніх текстах, у встановленні явищ оказіональної трансонімізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абрамов Р. А. Міжонімна омонімія (омонімія власних назв) в сучасній українській мові // Записки з ономастики. 2013. Вип. 16. С. 18–23.
2. Гоцинець І. Асоціативно-семантичне поле “Чорнобиль” у сучасному українському художньому дискурсі : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2010. 22 с.

3. *Карпенко О. Ю.* Проблематика когнітивної ономастики. Одеса : Астропринт, 2006. 326 с.
4. *Карпенко О.* Хрононімічна трансонімізація топонімів // *Записки з романо-германської філології*. 2010. Вип. 25. С. 116–121.
5. *Карпенко Ю. О.* Онімізація і трансонімізація як словотвірний акт // *Шоста республіканська ономастична конференція : тези доп. і повід.* Одеса : ОДУ, 1990. С. 35–57.
6. *Лукаш Г.* Словник конотативних власних назв. Вінниця : ТОВ “Нілан-ЛТД”, 2015. 392 с.
7. *Панчук Г.* Власні назви в поезії Оксани Пахльовської // *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Мовознавство*. 2014. Вип. 1 (23). С. 138–141.
8. *Неклесова В. Ю.* Трансонімізація з погляду когнітивної метонімії // *Studia Slovackistica : зб. наук. праць*. Ужгород : Вид-во О. Гаркуші, 2009. № 10 : Ономастика. Топоніміка. С. 140–144.
9. *Реммер С. А.* Хрононимы как особый разряд собственных имен : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.02. Донець, 2005. 19 с.
10. *Сюта Г.* Чорнобиль – константа української мовно-поетичної свідомості // *Мовознавство*. 2007. № 4–5. С. 44–49.
11. *Торчинський М. М.* Структура онімного простору української мови : монографія. Хмельницький : Авіст, 2008. 550 с.
12. *Торчинський М. М.* Структура онімного простору української мови. Ч. 2 : Функціонування власних назв : монографія. Хмельницький : ХНУ, 2009. 394 с.
13. *Філат Т.* Особливості художнього трактування трагедії Чорнобиля в ліриці Ліни Костенко (стаття друга) // *Проблеми сучасного літературознавства*. 2018. Вип. 27. С. 165–175.
14. *Чуб Т.* Трансонимизация как явление языка и средство поэтики онимов. Ономастичні науки. 2006. № 1. С. 121–128.
15. *Яковенко М. В.* Трансонімізація як ономастична універсалія // *Λογοςὀνομαστικῆ* : наук. журн. Донецьк, 2009. № 1 (3). С. 6–8.

REFERENCES

1. *Abramov R. A.* (2013). Interonym homonymy (homonymy of proper names) in the modern Ukrainian language. *Zapysky z onomastyky*, vol. 16, pp. 18–23 (in Ukrainian).

2. *Ghocynech I.* (2010). Associative-semantic field ‘Chernobyl’ in contemporary Ukrainian artistic discourse. Extended abstract of candidate’s thesis. Kyiv, 22 p. (in Ukrainian).

3. *Karpenko O. Ju.* (2006). Problems of cognitive onomastics. Odesa : Astroprynt, 326 p. (in Ukrainian).

4. *Karpenko O.* (2010). Chrononymic transonymization of toponyms. *Zapysky z romano-ghermanskoji filologhiji*, vol. 25, pp. 116–121 (in Ukrainian).

5. *Karpenko Ju. O.* (1990). Onimization and transonymization as a word-forming act. *Shosta respublikanska onomastychna konferenciya: tezy dop. i povid.* Odesa : ODU, pp. 35–57 (in Ukrainian).

6. *Lukash Gh.* (2015). Dictionary of connotative proper names. Vinnycja: TOV “Nilan-LTD”, 392 p. (in Ukrainian).

7. *Panchuk Gh.* (2014). The proper names in the poetry of Oksana Pakhlovskya. *Naukovi zapysky Ternopiljskogho nacionalnogho pedagoghichnogho universytetu imeni Volodymyra Ghnatjuka. Ser. Movoznavstvo*, vol. 1 (23), pp. 138–141 (in Ukrainian).

8. *Neklesova V. Ju.* (2009). Transonymization in terms of cognitive metonymy. *Studia Slovakistica : zb. nauk. pracj.* Uzhghorod: Vyd-vo O. Gharkushi, № 10 : Onomastyka. Toponimika, pp. 140–144 (in Ukrainian).

9. *Remmer S. A.* (2005). Chrononyms as a special category of proper names. Extended abstract of candidate’s thesis. Doneck, 19 p. (in Ukrainian).

10. *Sjuta Gh.* (2007). Chernobyl as a constant of Ukrainian linguistic and poetic consciousness. *Movoznavstvo*, № 4–5, pp. 44–49 (in Ukrainian).

11. *Torchynskyj M. M.* (2008). The structure of the onymous space of the Ukrainian language. *Khmelnycjkyj : Avist*, 550 p. (in Ukrainian).

12. *Torchynskyj M. M.* (2009). The structure of the onymous space of the Ukrainian language. Part 2 : Functioning of proper names. *Khmelnycjkyj : KhNU*, 394 p. (in Ukrainian).

13. *Filat T.* (2018). Features of the artistic interpretation of the Chernobyl tragedy in the lyrics of Lina Kostenko (article two)]. *Problemy suchasnogho literaturoznavstva*, vol. 27, pp. 165–175 (in Ukrainian).

14. *Chub T.* (2006). Transonymization as a phenomenon of language and a means of poetics of onyms. *Onomastychni nauky*, № 1, pp. 121–128 (in Russian).

15. *Jakovenko M. V.* (2009). Transonimization as onomastic universesal. *Λογοςόνομαστική : nauk. zhurn. Donecj, № 1 (3)*, pp. 6–8 (in Ukrainian).

Brailko Julia, Candidate of Philology, Doc.
Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University, Poltava

Transonymization of toponym Chernobyl in the Ukrainian poetic discourse

The article analyzes the phenomenon of transonymization of the toponym Chernobyl in the Ukrainian use and poetic discourse. It is proved that according to the traditional metonymic model 'place [city] of event → event' a homonymous chrononym is formed, in particular such its variety as catastrophony or excitonym (name of world catastrophe) as a more narrow variant. It is emphasized that researchers of semantic-associative development of the onym Chernobyl did not discover the phenomenon of transonymization.

It is stated that both the toponym Chernobyl and the chrononym, which is formed as a result of transonymy, exist in the Ukrainian poetic discourse. The peculiarities of their paradigmatics are revealed. In particular, the use of the oikonym Chernobyl is accompanied by the following semantic increments 'a place of accident, danger', 'an uninhabited / abandoned city', 'an exclusion / disaster zone', 'radiation', 'life', 'death'.

In literary texts, the catastrophony Chernobyl clearly reveals temporal semantics with the help of temporal prepositions or comparison with the temporal lexeme. This onym shows a strong associative connection with death, sometimes actualizing the semes, which testify to the closeness of its referent with the corresponding natural elements 'fire', 'wind'. The chrononym Chernobyl also reveals the meaning of a large-scale all-Ukrainian or global disaster, often used with other excitonyms, combined with the meaning of 'nuclear explosion'.

In the poetic discourse, the case of further transonymization of the catastrophony Chornobyl, from which the corresponding zoonym is formed, is revealed, as well as the noticeable movement of this chrononym in the direction of pragmatonymy. The writers use a step-by-step individual-authorial unfolding of the semantics of the onym Chornobyl, accompanied by the obligatory sacralization or, conversely, demonization of its referent.

On the example of the onym Chernobyl we can observe the connection of poetic discourse with the usual tendencies of transonymization, which gives grounds to reveal the specifics of the individual-author approach to the creation of new proper names in this way.

Keywords: transonymization, onym, toponym, chrononym, catastrophony, excitonym, Chernobyl, poetic discourse.

Стаття надійшла до редколегії 13.04.21